

pisná beletrie folkloristická, jak ji podává na příklad ve svém Roku na vsi p. Alois Mrštík: Ipí příliš na vnějšku, na hmotě, na „zkamenělinách lidového života“, jak nazval slavný psycholog lidové kroje a zvyky; nesestupuje k živým pramenům lidového života, k vlastnímu jeho charakteru duševnímu; jest příliš požívačný, mazlivý a náladkářský, málo dramaticky vznícený; exportuje svůj venkov příliš jako příjemný a libivý artikl literární. Podává málo z duševní dílny lidové a pro charakterotvorné drama lidového života, pro přeměny, které podstupuje lidová duše v moderním časovém vývoji, nemá valného smyslu.

Jediný duch, který má na Moravě právo — právo svým uměním koupené — mluvit o decentralisaci, jest *Bezruč*. Jeho dílo jest decentralisovaná literatura v tom vysokém smysle slova, jak mně tane na mysli: dílo charakteristicky místní, dílo umění krajinského, ale tak vroucně pojaté a tak hluboce lidsky prožehnuté, že dorůstá samo sebou uměleckého posvěcení univerzálního. Bezruč viděl svůj kraj a svůj lid ne jako zábavný, museální předmět, ale hluboce lidsky, pohledem dramatickým, pohledem tragickým; ne v idylických závětrích folkloristické sentimentality, ale na bojišti moderního Osudu, bojující svůj zoufalý boj na život a na smrt. Velikost tohoto člověka jest v tom, že *nedělal* literatury: své dílo vyrazil jen jako výkřik, který se vyráží, když se blíží nebezpečí, jako poplašný signál. A dost: zmlkl. Zmlkl, kde by jiní mluvili, kde by jiní rozšlapávali v knihy a knihy, co on sevřel v stránky. Kus velikého primitiva je v Bezručovi. *Jen to* umění — a žádné jiné žádné jiného moravského spisovatele — může býti korektivem papírové centralisace české. Ono jediné má k tomu i právo — i sílu.

Josef Kajetán Tyl

Na 4. únor [1908] připadlo výročí stých narozenin Josefa Kajetána Tyla a přešlo našim literárním i divadelním světem bez vřelejší pozornosti a hlubších stop: historický kalendář vnucuje takové datum, a veřejnost umělecká i novinářská dává kalendáři, což jeho jest, a to jsou slavnostní fráze... Dvoji slavnostní představení, jedno v Národním divadle a druhé v divadle Vinohradském (první zakoketovalo si povrchně modernisující výpravou se Strakonickým dudákem — zakoketovalo, protože nešlo k jeho vnitřnímu jádru a netvořilo stylově z něho), několik příležitostných přednášek, článků a veršů — to bude tak asi celá žeh jubilejní. A čas jde a prach sseďá se na knihách, a ony, které rozehrávaly snad kdysi srdce, nerozpálí dnes již ani hlav k diskusím a hádkám. A z celého tvého života zbývá věta, fráze, jak nevypočitatelnou náhodou se kdysi kdesi zachytila, konvenční postoj nebo legenda: v ně seschlo se všecko, co kdysi v tobě vřelo a kypělo a rozrůstalo se keřovitě v korunu větví i snětí; v ně skreslil si vývoj pro vlastní pohodlí všecko, co z tebe předává přítomnosti. A ukrutná zjednodušující jeho metoda půjde ještě dál a sestřihá i to: a zbude sotva víc než jméno, slovo, zvuk. Byl jsi nebo nebyl jsi...

Není pochyby, že literární vývoj odcizil až do trapnosti dnešního literárnímu citění J. K. Tyla, a tragika jeho jest v tom, že nemůžete z toho vinit rozvoj, nýbrž musíte vinit dílo Tylovo. Není z těch silných, kteří se občas vracejí: dílo jeho není *pevnou* vývojovou složkou, která odolává změně doby a vkusu, již může

snad na některá desetiletí pohltnit nepokojné moře času, ale které musí dříve nebo později vydat — neboť jest silnější jeho.

Dnešní mladé generaci ztrácí se postava Tylova většinou v mlhách předbřeznového literárního období; jest ji představitelem sentimentálně vlastenčící literatury, jakýsi nasládlý bolestin, sladkobolný pozér, krasavec-pořadatel prvních českých bálů a merend; více než jeho dílo rozhoduje o jeho charakteristice dvojitý fakt — jeho nepřátelství ke K. H. Máchovi a pak kritika Havlíčkova, která si vzala na mušku jeho román *Poslední Čech*. A z toho usuzuje se na Tylovo literární reakcionářství a stavívá se obyčejně jako protiva proti Havlíčkovi. Ale v tom již jest ta zjednodušující lest perspektivního historického vidění: vpravdě nemají se věci tak prostě, jak se myslí. Pravda jest složitější: Tyl nebyl podstatně jiného směru než Havlíček; jako Havlíček byl liberálním osvětářem, který věřil v občanský pokrok a bojoval za něj publicisticky; jako Havlíček byl i Tyl demokratem, který chtěl oprávnit civilisaci o nejšířší vrstvy lidové; jako Havlíčkovi byl i Tylovi poslední instancí rozum osvíceného svézodpovědného člověka (po příkazu tohoto časového liberalistického postulátu skreslil v stejnojmenném dramatu Jana Husa); jako Havlíček chtěl mít i Tyl literaturu ve službách tendence osvětné, toužil po písemnictví působícím v život, přetvářejícím jej; jako Havlíček hlásal i Tyl zásadu volného seburčení národů a svrchovanost vůle lidové (zneužil k tomu velmi pitvorně formy dramatu a historické pověsti o Drahomíře a jejích synech); jako Havlíček měl i Tyl velmi jemný smysl pro časové potřeby i jemný sluch pro časové nápovědi a znamení; neušly mu ani první nárazy vzdálené podzemní bouřky, kterých tehdy přelýchali i spisovatelé daleko větší a slavnější: v Kutnohorských havířích zachytil ozvěnu první dělnické vzpoury pražské z r. 1844 a zase ovšem s malou stylovou úměrností uzavřel ji v historické drama... A jako Mácha toužil i Tyl po rušném, barvitém, romanticky historickém románě českém s věrným koloritem dobovým i ovzdušším náladovým po vzoru Waltera Scotta a rozehnal se několi-krát s důvěřivostí sobě vlastní útokem na tento cíl nedostupný

stejně jeho nepatrným silám básnického umění kritického a duševního jako jeho chatrným vědomostem historickým.

V tom tedy není rozdílu mezi Tylem a muži pokládanými za jeho protivníky.

Rozdíl jest ryze vnitřní, jest to rozdíl tvořivé potence. Mácha a Havlíček byli básnické duše dotčené geniem, křtěné ohnivým křtem snu a touhy, lidé, jimž tyto názory, ideje, city a formy byly vnitřní nutností — Tyl pouze příčinlivý, neúporný a neumořitelný spisovatel, který je přejal jako látku od své doby: dovedly-li jej ony do jakési míry rozvíjet, nedovedl jich on prožehnout a roztavit. Tam duchové posvěcení, kteří nalézali poslední legitimaci k svému činu v sobě — zde spisovatel, který ji hledal ve svém okolí, ve své společnosti, ve své době. Odtud ten propastný rozdíl mezi romantikou Máchovou a romantikou Tylovou (rozdíl tak hluboký, že se zdá až pitvorností označovati týmž literárním termínem dvojitý duševní stav tak různorodý): tam básník trávený vnitřním žářem, zde zábavný spisovatel žijící z konvence dobové a sloužící jí. Nevím, v kterém německém autorovi — tuším, že v psychologovi Lazarusovi — četl jsem kdysi, že romantika byla v Německu jednu dobu zcela běžná a oblíbená i na kozlicích drožkářských: na tuto větu vzpomenu si vždycky, kdykoli se zamyslím nad romantikou Tylovou. Opisuje ji, tuším, úplně. A stejně jest tomu s Havlíčkem a s Tylem. Ideami — a ku podivu, i talentem publicistickým (neboť Tyl byl, trvám, značný talent novinářský) jsou si velmi blízcí, čím se rozcházejí a liší, jest charakter a genius.

Tyl nebyl ani z tvůrců duchového dramatu své doby, ani ze spolupracovníků na něm: byl jen z jeho herců. V každé době jest řada — a tvoří valnou většinu — lidí, kteří jsou trpnými nástroji časových idejí, jejich trpnými orgány: drama hraje se v nich a jimi, vládnoucí ideje přímo a doslova potrhují, smýkají, agirují jimi jako principál loutkami. Tyl byl takovou loutkou duchového dramatu své doby — trpný při vši horečnosti, trpný při vši neumořitelné houževnatosti a vytrvalosti, trpný při vši hybnosti. Byl nositelem i obětí dramatu, v němž vystupoval,

které posunoval kupředu, ale jehož nerozvíjel, neboť nepostřehoval jeho plánu, nevníkal v něj a nezahloubal se opravdově nikdy nad jeho stavbou.

A v tom vidím poslední psychologickou příčinu, proč nejsvětější, nejmilejší, nejlehčí a nejcelejší své práce stvořil v několika pohádkových hrách dramatických.

Ten snový mechanismus pohádkový byl mu tak důvěrný! Byla to poslední zkušenost a snad jediné vlastní poznání jeho duše!

Nedostoupil v nich ani básnické gracie, ani melancholické moudrosti svého rozkošného vzoru, vídeňského básníka Raimunda, ale jest v nich stejná pohoda idylického pohodlí i vnitřní mechanické celosti a osudové bezpečnosti — poslední výraz, kterým se úplně pokryly talent i temperament.

Nová česká poesie

Přečíst anthologii, kterou ne právě pod skromným názvem *Nové české poesie* vydal nedávno Kruh českých spisovatelů nebo lépe jeho zmocněnci, pp. Dyk a Novák (původně byl v redakci i p. Karásek ze Lvovic), znamenalo mně kus utrpení, ale i osvobození — osvobození od mnohé běžné sugesce, od mnohé fráze, která jen proto stala se soudem, jak bývá již v Čechách, že byla opakována příliš často, příliš nahlas a příliš bezmyšlenkovitě. Člověk táže se skoro za každým krokem: *to zde* jest tedy nová česká poesie? A opakuješ si několikrát jako ve snu tato tři slova a nevěříš svému sluchu...

Čteš papírové hračky, kaleidoskopické přestavy slov a obrazů, jak je s mechanickou skoro přesností dodává na objednávku mozek dresovaný tou nebo onou účelnou četbou, zajatý v tom nebo onom kruhu představovém, a nemůžeš si ani říci na omluvu: vystydly, poněvadž narodily se již studenými a mrtvými. Čteš pitvorné bizarerie, arabesky par a dýmů, jak je rodí poušť prázdné hlavy a pustého srdce, nebo manýrované suché kousky zahrané na jedné struně, inspirované sebevědomě z překážek, které si nakupují, a nedočkavé potlesku ještě před koncem. Čteš způsobilé drobné bibelotové zboží na ozdobu krbů, štuku a imitovaný mramor. Nebo suché superiorní pošklebky přečtytrálního mozečku, který se tváří, jako by prohlédl kulisy vesmíru a tykal si se všemi jeho božskými i pekelnými režiséry. Potkáváš se s individuí, která si složila ztrnulou papírovou pózu a augurskou terminologii a nevystoupí z ní za svět — neboť jen za tu cenu,